

Vergens oppgaver etter helse- og omsorgstjenesteloven kapittel 9

Der det er aktuelt å fatte vedtak etter helse- og omsorgstjenesteloven kapittel 9, skal Vergemålsavdelingen oppnevne en verge som skal ivareta personens interesser i henhold til helse- og omsorgstjenesteloven kapittel 9. Det skal ikke fattes vedtak om bruk av tvang og makt før det er opprettet et vergemål som omhandler kapittel 9.

Det er kommunen/bydelen som fatter vedtak om planmessig bruk av tvangstiltak. I hver kommune og bydel er det en person som er utpekt som overordnet faglig ansvarlig for kapittel 9. Dersom det er fattet vedtak om planmessig tvang er det også en tjenesteyter på tjenestestedet som er faglig ansvarlig for tiltakene.

Statsforvalterens helseavdeling skal i et overprøvingsvedtak foreta en fullstendig prøving av vilkårene i kapittel 9 før tiltakene iverksettes. De godkjente tiltakene i Helseavdelingens overprøvingsvedtak kan påklages til Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker. Se under for mer om vergens- og pårørendes klageadgang.

Vergens mandat er å ivareta personens interesser i forbindelse med vedtak om bruk av tvang og makt etter kapittel 9. Vergen skal ivareta rettsikkerheten til den saken gjelder.

Det følger av reglene i kapittel 9 at vergen skal ivareta de forvaltningsmessige interessene til personen. Kommunen skal opplyse vergen om at det benyttes tvang. Vergen skal deretter høres før det treffes vedtak, og gis anledning til å uttale seg i saker som skal overprøves. Verge kan imidlertid ikke samtykke til bruk av tvang, uten at det blir fattet vedtak om dette. Vergen har også klageadgang og adgang til å bringe vedtaket inn for tilsynsmyndigheten og tingretten.

I rundskrivet er dette presisert i kommentarer til bestemmelsene:

4.7.5.2 Vergens og pårørendes rolle:

Verge og nærmeste pårørende er ikke tillagt noen formell beslutningsrett, men de skal høres før vedtak fattes. I mange tilfeller vil de ha inngående kjennskap til tjenestemottakeren, og vil kunne gi viktige bidrag for å belyse bakgrunnen for den aktuelle atferden, og bidra med tidligere erfaringer med forskjellige tiltak. De skal gis informasjon om muligheten til å uttale seg i saker som overprøves, om klageadgangen og adgangen til å bringe vedtaket inn for tilsynsmyndighet og tingretten. Det følger av § 9-7 tredje ledd bokstav f at deres synspunkter skal komme frem i kommunens vedtak.

Vergen skal uttale seg dersom vedkommende ikke antar at vilkårene for bruk av tvang og makt er oppfylt. Er vergen uenig i vurderinger eller diagnostisering, har vergen gjennom klageadgangen i § 9-11 mulighet til å få saken overprøvd.

For å ha inngående kjennskap til bruker og brukers hverdag **må** verge delta på ansvarsgruppemøter og/eller andre møter som angår bruker. Verge bør også kjenne innholdet i individuell plan og tiltaksplaner.

Verge må også vurdere rammebetingelsene. Dette er spesielt viktig der boligens utforming nødvendiggjør bruk av tvang og makt.

Utover det som naturlig faller inn under å sørge for å ivareta vergehavers interesser, har vergen ingen beslutningsmyndighet når det gjelder *innholdet* i tvangstiltakene. Som verge i saker som omhandler kapittel 9 har vergen likevel et særskilt ansvar for å følge med på bruken av tvang og makt.

Vergen skal følge med på om det **burde** fattes vedtak om ytterligere tvangstiltak, fordi personen blir utsatt for en vesentlig skade som kommunen/bydelen *ikke* griper inn i. I slike tilfeller kan vergen ta kontakt med kommunen ved overordnet faglig ansvarlig.

Vergen skal også følge med på om det benyttes **uhjemlet tvang**. Verge bes stille spørsmål til tjenesten/kommunen, om det er rutiner/prosedyrer rundt bruker som kan innebære elementer av tvang og makt, og som det ikke er fattet vedtak på. For å kunne orientere seg rundt dette bør verge etterspørre og gjennomgå brukers tiltaksplan eller andre tiltaksbeskrivelser. Verge må i denne sammenheng også påse at det jobbes forebyggende med faglig tilnærming rundt bruker. Dette innebærer at det er tilstrekkelig fagdekning rundt bruker, og at det er rutiner som sikrer opplæring og veiledning. Det bemerkes her at mange personer med utviklingshemming har eller lager avtaler med personalet om daglige gjøremål, og at disse tidvis grenser tett opp mot tvang. Det kan også være husregler/rutiner som begrenser personens individuelle rett til å bestemme selv uten at dette er begrunnet ut ifra vilkår om vesentlig skade. Det er i denne sammenheng ikke alt som er lurt som er lov. Personer med utviklingshemming har rett til å gjøre dårlige valg, så lenge det ikke medfører vesentlig skade.

For å kunne avdekke tvang og vurdere hvor det burde fattes vedtak om bruk av tvang må vergen ha kunnskap om regelverket. Verge må derfor sette seg inn i dette, se:

- Rundskriv for kapittel 9 fra Helsedirektoratet som gir innføring i regelverket. [Rundskriv Kap. 9](#)
- <https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/gode-helse-og-omsorgstjenester-til-personer-med-utviklingshemming>
- https://www.helsetilsynet.no/globalassets/opplastinger/publikasjoner/internserien/tvang-utviklingshemming_internserien6_2019.pdf

Verge må påse at kommunen sikrer rutiner for brukermedvirkning og selvbestemmelse.

Som verge har vedkommende i utgangspunktet rett til innsyn i dokumenter som omhandler vergehaver. Rett til innsyn reguleres etter forvaltningsloven, med mindre annet følger av loven her (se HOL. § 2-2). Verge og pårørende har etter kapittel 9 parallelle rettigheter, vi legger til grunn at det

også gjelder innsynsretten, likevel *begrenset til kapittel 9-saken*. Den nærmere vurderingen av innsynsrett, herunder hva som er relevant for å ivareta vergeoppgaven, må tas av kommunen.

Dersom det er fattet vedtak i saken kan vergen holde seg orientert i saken ved å be om oppsummeringer på tvangsbruk, eventuelle avvik fra utdanningskravet, utfylte sjekklister for opplæring og faglig veiledning, og andre relevante dokumenter som er aktuelle i den konkrete saken.

Det er viktig at verge påklager vedtak om tjenester dersom vergen vurderer at tilbudet personen mottar ikke er forsvarlig. Ved bekymring knyttet til bruk av tvang og makt oppfordrer vi verge til å ta kontakt med overordnet faglig ansvarlig i kommunen, og dernest Helseavdelingen hos Statsforvalteren hvis ikke det fører frem.

Klageadgang

Både verge, pårørende og personen selv har en selvstendig klagerett i forbindelse med bruk og vedtak om tiltak om tvang og makt etter § 9-5 tredje ledd, jf. § 9-11.

Når vedtak blir påklaget, får klager adgang til gratis advokat i saker for Fylkesnemnda, jf. rettshjelpsloven § 17 tredje ledd nr. 1. En avgjørelse fra Fylkesnemnda, kan ankes til tingretten.

Ytterligere veiledning

Dersom noe er uklart eller det trengs veiledning ved utførelsen av vergemålet, står Statsforvalteren til tjeneste. Ta derfor gjerne nærmere kontakt med oss.

Postadresse:

Statsforvalteren i Oslo og Viken
Vergemålsavdelingen
Postboks 325
1502 Moss

Besøksadresser:

Stensberggaten 27, Oslo
Vogts gate 17, Moss
Dr. Hansteinsgate 9, Drammen

Telefon: 69 24 70 00

E-post: sfovpost@statsforvalteren.no

<https://www.statsforvalteren.no/ov>